

Zichy Gyula pécsi püspök (1905-1926)

Hetyey püspök halála után két évvel az uralkodó gróf zichi és vásonkeői Zichy Gyulát nevezte ki pécsi püspökké (1905-1926). Zichy Gyula 1871. november 7-én született Nagylángon. Teológiai tanulmányait Innsbruckban és Rómában végezte, s 1885-ben szentelték pappá. 1897-től pápai kamarásként a nemes ifjak akadémiáján tanult. 1901-től XIII. Leó, majd X. Pius pápa szolgálattevő kamarásaként működött. 1905-ben nevezték ki pécsi püspökké, s maga a pápa végezte püspökké szentelését a sixtusi kápolnában. Zichy Pécsre érkezve elődjéhez hasonló nagy tettvágygal látott munkához. Püspöksége alatt bontakozott ki a katolikus megújulás, és tört ki az I. világháború, mely nem csak hazánkra, hanem egyházmegyénk további életére is nagy hatással volt. Érdemeinek elismerésül előbb a kalocsai érsekség apostoli adminisztrátorává, majd 1926-ban érsekévé nevezték ki. 1942. május 20-án hunyt el, s a kalocsai székesegyházban nyugszik.

Zichy püspök alapította Baranya megyében, 1921-ben a lippói, 1922-ben a Pécs-vasasi, 1924-ben a mánfai, 1927-ben pedig a Pécs-gyárvárosi plébániákat. 1923-ban a Líceum templomot egyetemi templom rangjára emelte. Tolna megyében, 1913-ban Tengelicen, 1918-ban Decsen, 1924-ben pedig Dunaföldvár-Külvárosban alapított plébániát.

Zichy Gyula püspöksége idején épült templom Baranya megyében Pécs-Somogyon Jézus Szíve tiszteletére 1904-ben, 1905-ben Pócsán, 1908-ban Nagybudmérön és Bodán, 1910-ben Kátolyon. 1912-ben készült el Pécs-Szabolcs Magyarok Nagyasszonya temploma, Barátúr és Bánfa temploma. 1913-ban épült Mázán templom Rózsafüzér Királynője, Drávakeresztúron Szent Kereszt Felmagasztalása tiszteletére, Sellyén a Szentháromság templomot uradalmi raktárból alakították ki. Pécs-Vasason Szent József tiszteletére épült templom 1926-ban, Pécs-Gyárvárosban a Szent József templom építését 1927-ben Zichy püspök szorgalmazta.

Tolna megyében, 1904-ben épült templom Ófaluban Páduai Szent Antal, Nakon Szent Mihály arkangyal tiszteletére. 1905-ben épült a tabódi Szent Erzsébet templom, 1912-ben pedig a tengelici, melyet volt uradalmi magtárból alakítottak ki, s eléje tornyot építettek. Felsőtengelicen Szűz Mária tiszteletére 1916-ban épült templom.

Kápolnáink közül Eszterágon a Jézus Szíve kápolna és Bátán a Magyarok Nagyasszonya kápolna 1904-ben, Harkányban a Jézus Szíve kápolna 1906-ban, Hosszúhetényben a Szűz Mária kápolna 1907-ben épült. Gyapapusztán 1910-ben, Szászváron Szent Anna tiszteletére 1913-ban építettek kápolnát a hívek. Németkér Nepomuki Szent János és Töttös Fájdalmas Szűz kápolnája 1924-ben épült.

1907-ben az Országos Katolikus Szövetség augusztus 25. és 27-e között a vidéki városok közül először Pécsen tartotta nagygyűlését. A gyűlések programja viszonylag állandó volt. A hercegprímás, vagy valamelyik főpap tartotta a Veni Sanctét, utána minden napon egy-egy nyilvános ülésen fölkért előadók főreferátumot tartottak. Három, négy csoportban külön üléseztek a katolikus közügyi-, hitbuzgalmi-, karitatív-, tudományos-, művészeti-, irodalmi-, nevelésügyi-, esetenként a keresztényszocialista szakosztályok. Az előterjesztéseket az egyes szakosztályok tárgyalták meg, és az elfogadottakat a nagygyűlés határozataként hozták nyilvánosságra. A legfontosabbnak vélt kérdésekre javasoltak vagy kértek megoldást, részben a püspöki kártól, részben a kormányzattól. A pécsi nagygyűlésen a résztvevő magyarok és németek számára két nyilvános gyűlést is tartottak, délután eucharisztikus körmenet volt, majd este díszülés. A záróülés után ünnepélyes hálaadást tartottak a székesegyházban.

A liberális sajtó egyházellenes propagandájára válaszul a közszereplést vállaló, politizáló katolikusok, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök vezetésével a pécsi katolikus nagygyűlésen megalakították a Katolikus Sajtóegyesületet. Az egyesület sajtóalapot létesített, melyből a katolikus lapokat támogatták. Az egyesület érdeme, hogy a minden egyházmegyében megtartott sajtóvasárnapok segítségével a hívek figyelmét is sajtó fontosságára tudták irányítani. Nagy, látványos eredményt akkor nem lehetett elérni, mert az idősebb papi nemzedék még nem volt tudatában a sajtó jelentőségének.

A Katolikus Sajtóegyesület megalapítását követően Zichy püspök megvásárolta a Líceum Alapítvány nyomdáját és Püspöki Nyomda néven üzemeltette tovább, majd a következő évben átadta a Katholikus Hírlapkiadó és Nyomda Rt.-nek. Ez volt a békeidők utolsó nagy lapalapítása. A „Dunántúl” napilap 1911. március 25. és 1944. november 26. között jelent meg. Az első szám vezércikkében Zichy püspök így vázolta fel a lapalapítás célját.

A Dunántúl indulásakor a kritikus, olykor kemény hangú politizálás és a krisztusi hit forró védelme jellemezte a lapot. Visszavágott a vallást ért bármilyen sérelemmel szemben, állandóan vitázott a szabadgondolkodókkal, és hangsúlyozta az iskolai vallásoktatás fontosságát. Megpróbálta felrázni a katolikus tudósokat és írókat, hogy tudásukkal, bőséges ismeretanyagukkal az eddiginél nagyobb közönséget toborozzanak a katolikus sajtónak. A Dunántúl újjáélesztette a liberalizmus által háttérbe szorított katolicizmust, pártoktól függetlenül őszintén tájékoztatta olvasótáborát, a szerb megszállás alatt ébren tartotta a nemzeti érzést. A Dunántúl cím azt jelképezte, hogy nem csak a város katolikus lakosságához szól, hanem nagyobb régióhoz. A legjobb vidéki lapok közé tartozott, szorosán kötődött a katolikus egyházhoz, megemlékezett ünnepeiről, évfordulóiról, az egyházmegyén belüli változásokról, bemutatta a hazai és külhoni kegyhelyeket, beszámolt a püspökkari konferenciákról.

Hogy a katolikus sajtó anyagi biztonságát is megteremtse, Zichy püspök két évvel a Sajtóegyesület megalakulása után 1909. október 24-én, a Pünkösdi utáni 20. vasárnapon templomi gyűjtést rendelt el az egyesület megsegítésére. A gyűjtést ezek után minden évben sikeresen megismételték. Ezeken a szentmiséken a plébánosnak a sajtó szerepéről kellett szentbeszédet tartania. A híveket tájékoztatni kellett az istentelen sajtó romboló hatásáról és felkelteni a figyelmüket a katolikus sajtó iránt. A gyűjtésből befolyt összeg kétharmadát a

Katolikus Sajtóegyesületnek juttatta el a püspök, egyharmadát pedig az egyházmegyei katolikus sajtó támogatására fordította.

Zichy püspök számára fontos volt a katolikus közoktatás rendszerének további bővítése, ezért tűzte ki célul, hogy visszatelepíti Pécsre a jezsuita rendet. Úgy gondolta, hogy egy jezsuiták által vezetett gimnázium és internátus tovább erősíti a katolikus oktatás helyzetét a városban. Ezért még 1908-ban 100.000 koronát helyezett el az alapítványi hivatalban az alapítandó gimnázium javára, ám a jezsuiták nem akarták vállalni az új intézmény vezetését. Zichy végül X. Pius pápához fordult támogatásért, aki felszólította a rend generálisát, hogy vállalják el a feladatot. A pápa kérését már nem utasíthatták el, így a gimnázium első osztálya 1912-ben kezdte meg működését. Az épületkomplexum felavatására 1915-ben került sor. Pár évvel később már kinőtte magát a gimnázium és az internátus, ezért az épület nyugati oldalán egy új szárny építését kezdték el. Az intézet templomának alapkövét 1927. október első vasárnapján rakták le, de anyagi gondok miatt csak 1930. júniusában vehették használatba a templomot és november végére fejeződött be a külső építkezés. A Pius Gimnázium egykori épülete ma a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi és Természettudományi Karának ad otthont.

A vesztes háborút követően az elcsatolt területeken lévő egyetemeket a trianoni országba helyezték át, így Pozsonyból Pécsre költözött az Erzsébet Tudományegyetem. Az egyetemnek a költözéssel szinte a semmiből kellett mindent újra kezdenie. Sőt 65.000 kötetes gazdag könyvtárát is Pozsonyban kellett hagynia. Pécs város, jóllehet évtizedek óta szorgalmazta egyetem létesítését, a háború és a szerb megszállás anyagi veszteségei után nem tudott nagyobb segítséget nyújtani. 1923-ban Zichy Gyula, elődje, Klimo püspök szándékát is figyelembe véve, örökös használatra, az egyetem rendelkezésére bocsátotta a püspöki könyvtár épületét, valamint nagy értékű, mintegy 30.000 kötetnyi könyvgyűjteményét, megteremtve ezzel az egyetemi könyvtár alapját.

A vesztes I. világháború folyamán felhalmozódott feszültségek miatt 1918. október legvégén kirobbant az őszirózsás forradalom, majd Károlyi Mihály polgári demokratikus kormánya került hatalomra. A forradalmi változások természetesen a Katolikus Egyházat és így a Pécsi Egyházmegyét sem hagyták érintetlenül.

1918. november első napjaiban az egyházmegye minden részében történtek forradalmi megmozdulások, különösen a falvakban, ahol a nép sok helyen nem kímélte papjai vagyont, sőt, olykor testi épségét sem. Gyakran előfordult, hogy a papi járadékok beszolgáltatását tagadta meg a lakosság, vagy a – legtöbbször ittas – falusiak más módon kisebb kárt okoztak papjaiknak, a plébánia ablakait törték be, a plébános búzáját vitték el, vagy éppen a templom borához kaptak kedvet. A támadások alapvető okát abban kell látnunk, hogy a hosszan tartó háború alatt anyagilag és erkölcsileg megnyomorodott nép minden indulata az “úri osztály” ellen irányult, amelynek tagjaként tartották számon a papságot is, de ehhez legtöbbször valamilyen speciális helyi ok, vagy személyes ellentét is társult. A legsúlyosabb helyzet az egyházmegye Dráván túli, nagyrészt horvát lakosságú esperesi kerületeiben volt, ahol a társadalmi ellentétek nemzetiségi ellentétekkel is társultak. Itt több papnak szó szerint menekülnie kellett felbőszült hívei támadásai elől, de volt, akit tettelesen is bántalmaztak.

Szintén az országos események lecsapódása volt a Papi Tanács megszervezése az egyházmegyében. A Papi Tanács néhány nappal a forradalom után alakult meg a fővárosban a

katolikus alsópapság érdekvédelmi és reformszervezeteként. Kezdetben az ország papságának nagy része lelkesen csatlakozott hozzá, de amikor a tanács egyetlen, 1919. januári kongresszusán a tagok közül néhányan olyan radikális követelésekkel álltak elő, mint például a cölibátus eltörlése, a papság döntő többsége elfordult a szervezettől és az hamarosan meg is szűnt. Egyházmegyénkben is megindult a tanács szervezése, s 1918. novemberében az egyes esperesi kerületekben a papság gyűléseket tartott a tanács programjának megvitatása és képviselők választása céljából. December 12-én tartották Pécsen az egyházmegyei Papi Tanács egyetlen gyűlését, ahol nem fogalmaztak meg radikális követeléseket, az egyetlen ilyen gondolat a tanács befolyása volt a személyi ügyek intézésére, amely eddig kizárólag püspöki jog volt. Kijelölték az egyházmegye küldötteit is a Papi Tanács országos kongresszusára, azonban a botrányos januári kongresszus után egyházmegyénk papsága is elfordult a radikalizálódó mozgalomtól. A forradalmi idők ellenére kiegyensúlyozott maradt egyházmegyénkben a kapcsolat az alsópapság és egyházi vezetése között, az előbbi nem kívánt túlzott reformokat, az utóbbi pedig nem zárkózott el a mérsékelt újítások elől.

1918. november 14-én a világháborús vereség következtében a belgrádi katonai egyezmény értelmében szerb csapatok érkeztek Pécsre, másnap pedig megszállták a Barcs-Szigetvár-Pécsvárad-Bátaszék-Baja vonaltól északra húzódó demarkációs vonalig a területet. A megszállás eleinte nem jelentett különösebb változást, a magyar közigazgatási hivatalok működtek, a budapesti kormánytól kapták utasításait és az ország többi részével való érintkezést sem korlátozták. Azonban hamarosan a szerbek már nem leplezték annexiós törekvéseiket, melyet az 1919. február 22-étől, március 13-ig tartó általános baranyai sztrájk és a Tanácsköztársaság létrejötte után még erőszakosabban éreztettek.

Kezdetben Pécsen az egyházak vezetői – csakúgy, mint a város közigazgatási tisztviselői – szívélyes viszonyt tartottak fenn a megszállókkal. A szerb tisztok rögtön a bevonulás másnapján tisztelgő látogatást tettek Zichy Gyula püspöknél, aki barátságosan fogadta őket és azt kívánta, hogy érezzék jól magukat a városban, és szép emlékekkel távozzanak majd. A szerb tisztok kifejtették, hogy ők a vallást különösen tisztelik, bárhol jártak, a templomokat és vallásokat mindenütt megbecsülték.

A szerbekkel való jóviszony igencsak kényszerű voltát és rövid életét mutatja, hogy 1918. december 3-án több mint ötven pécsi szervezet, köztük a római katolikus egyházmegye, a Keresztényszocialista Párt, a református, az evangélikus és az izraelita hitközség és több különféle vallási jellegű egyesület “Néphatározatot” adott ki, melyben kijelentették, hogy Pécs városa magyar érzésében teljesen egyöntetű, a magyar Népköztársasághoz tartozik, minden körülmények között ennek keretében akar maradni és tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a várost Magyarországtól el akarná szakítani.

Bár a szerbek azt hangoztatták, hogy nem avatkoznak bele az egyház belső ügyeibe, egyre nyíltabb annexiós politikát folytattak, s az egyházat is igyekeztek fennhatóságuk alá vonni. Zichy püspököt például felszólították, hogy körlevélben rendelje el, hogy a szentmiséken imádkozzanak a szerb király egészségéért és jólétéért.

Vidéken még ezt a látszólagos jó kapcsolatot sem tapasztaljuk az egyháziak és a szerbek között, akik több falusi papot – Alagics János hercegszöllősi, Fridrich Géza baranyavári és Iselstöger Alajos radikovci plébánost – tartóztattak le és hurcoltak el a Magyarországhoz való ragaszkodás vádjával. Anyagiakban is sok kárt szenvedett az egyházmegye a megszállás alatt, a szerbek sok iskolát és egyéb egyházi célú épületet lefoglaltak és kifosztottak, csakúgy, mint a püspöki uradalom egy részét. Mindezek ellenére a templomokat valóban tiszteletben tartották, ahogy a szerb tisztok Zichy püspöknek még a megszállás legelején megígérték. Az

egyházmegye legjelentősebb kegyhelyét, a máriagyúdi templomot például mind a szerb katonaság, mind a szerb tisztviselők a megfelelő tiszteletben részesítették.

A megszállás okozta egyik legfőbb problémát az egyházmegye életében a kettészakítottság jelentette. A szerbek ugyanis 1919. január elején elrendelték, hogy mindkét oldalról tilos a Baranya megye közepén húzódó demarkációs vonal átlépése, és a postaforgalmat is korlátozták, majd teljesen meg is szüntették az anyaországgal. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a zavaros közállapotok miatt a megszállt területen is alig működött a posta. Ennek következtében a pécsi egyházi vezetés elszigetelődött a magyar egyházi és politikai eseményektől, s teljesen magára maradt. Zichy püspök a megszállt területen tartózkodott, elzárva Esztergomtól és a fővárostól, valamint – ami még komolyabb problémát jelentett – egyházmegyéje északi részétől is. Ezen északi rész kormányzását úgy próbálta Zichy püspök megoldani, hogy Fent Ferenc szekszárdi esperest provikáriusnak nevezte ki az egyházmegye demarkációs vonalon túli területének az igazgatására.

A szerb megszállás 1921. augusztus 22-én ért véget. Amikor Pécsre bevonultak a magyar nemzeti hadsereg katonái, a város örömmámorban úszott. Azonban az örömből üresség is vegyült, hiszen a trianoni békeszerződés értelmében elcsatolták Magyarországtól az egyházmegye Dráván túli és a Baranya-háromszögben lévő területeit, amely 28 plébániát érintett. Az elcsatolt terület Dél-Baranyai Apostoli Adminisztrátúra néven a Diakovári püspökség fennhatósága alá került. A több éves megpróbáltatások után hálából, Zichy püspök vezetésével 1921. őszén gyalogos engesztelő férfizarándoklat indult Pécsről Máriagyúdre. Ennek keretében a hála kifejezéseként került a gyúdi kegyszobor palástjára a ma is látható ezüst szív.

Zichy Gyula pécsi püspök lett 1923-ban a kalocsai érsekség apostoli adminisztrátora is. 1925-ben kalocsai érsekké és a pécsi püspökség apostoli adminisztrátorává (1926-ig) nevezték ki. Alapítványokat létesített, iskolákat alapított. Kalocsán kibővítette a kórházat; tagja volt a főrendi háznak. Kalocsán halt meg 1942. május 20-án, s a székesegyház kriptájában nyugszik.

Fiatal püspökként 1906. május 29-én bérmált először Bátán. 560 fiatalt bérmált meg, s meglepte a püspököt a szívélyes fogadtatás és a hely szépsége. Délután felment a Kálváriára, majd egészen a hegy tetejére és hosszasan élvezte onnan a szép kilátást. „Legnagyobb meglepedést és tetszését nyilvánította a Bátán tapasztaltak fölött, s úgy mondotta, hogy őt körűjtében eddig oly meleg szeretettel és díszes pompával sehol sem fogadták, mint nálunk.” História Domus feljegyzése. Ugyancsak ő bérmált 1913. május 17-én, valamint 1922. szeptember 19-én.